

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Svatopluk MACHAR

Josef Svatoopluk Machar (29. února 1864 Kolín – 17. března 1942 Praha) byl český básník, prozaik, satirik, publicista a politik, spoluautor Manifestu České moderny a představitel kritického realismu.

Obrázek: J.S. Machar před rokem 1923

- Vystudoval gymnázium v Praze.
- Následně odešel jako **bankovní úředník do Vídně**. Toto místo chtěl považovat jen za dočasné, nakonec tam však zůstal **přes 30 let** až do první světové války. S čs. veřejným životem udržoval kontakt pomocí básní a publicistiky (fejjetony, cestopisy)->
- V této době také vznikla nejpodstatnější část Macharova básnického i publicistického díla.

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Sblížil se s **T. G. Masarykem** a stal významným členem **Realistické strany**. Již před 1. světovou válkou vystupoval jako nepřítel prázdného vlastenectví.
- Po roce 1918 se na přání Masaryka vrátil do Československa a přijal **úřad generálního inspektora československé armády**. Funkce se však roku 1924 vzdal, protože již v této době se projevovaly jeho **názorové rozpory s Masarykem**.

• Referát

J.S.Machar zastával po vzniku samostatné ČSR významné funkce v nově budované československé armádě. Nakonec ale kvůli sporům s T.G. Masarykem tyto funkce opustil. Pokuste se zjistit, v čem tyto spory spočívaly.

- Později byly jeho názory vyloženě protimasarykovské a stal se stoupencem **krajní pravice**. V letech 1918–1919 zasedal v Revolučním národním shromáždění .
- Patřil mezi svobodné zednáře. Byl též navržen na Nobelovu cenu za literaturu.

Doplňte informace:

J.S.Machar se narodil v .....Získal úřednické místo ve....., kde působil téměř třicet let až do vzniku samostatného .....V 90. letech 19.století koncipoval .....Vedle básnické činnosti proslul též jako ..... , především v šasopise Čas.

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

J.S. Machar je spoluautorem **Manifestu České moderny**

© napsáno 1895, vyšlo v 1. čísle *Rozhledů na rok 1896*

(...)

1 *Chceme v kritice to, zač jsme bojovali a co jsme si vybojovali: míti své přesvědčení, volnost slova, bezohlednost. Kritická činnost jest prací tvůrčí, uměleckou, vědeckou, samostatným literárním žánrem, rovnocenným všem ostatním. Chceme individualitu, chceme ji v kritice, v umění. Umělce chceme, ne echa cizích tónů, ne eklektiky, ne diletanty. Nevážíme si pestrobarevného látání přejatých myšlenek a forem, zřymovaných politických programů, imitací národních písní, veršovaných folkloristických tretek, šedivého fangličkářství, realistické ploché objektivnosti.*

2 *Individualita nade vše, žitím kypící a život tvořící. Dnes, kdy estetika našla útulku jen v učebnicích středních škol, kdy boje o účelnost v umění jsou směšným přežitkem, kdy všechno staré padá do rumů a počíná se svět nový, žádáme od umělce: Bud' svým a bud' to ty! Neakcentujeme nikterak českost: Bud' svý a budeš český. Mánes, Smetana, Neruda, tito nyní čistě čeští umělci par excelanc, platili celou polovici života za cizácky se vyjadřující. Neznáme národnostních map. Chceme umění, jež není předmětem luxusu a nepodléhá měnivým vrtochům liberální módy. Naše moderní není to, co je právě v módě: především realismus, včera naturalismus, dnes symbolismus, dekadence, zítra satanismus, okultismus, ta efemérní hesla, jež nivelizují a uniformují vždy na několik měsíců v řadu literárních děl a po nich se opičí literární gigrlata.*

3 *Umělče, dej do svého díla svou krev, svůj mozek, sebe - ty, tvůj mozek, tvá krev bude žítí a dýchatí v něm a on žítí bude jimi. Chceme pravdu v umění, ne tu, jež je fotografií věcí vnějších, ale tu poctivou pravdu vnitřní, již je normou jen její nositel - individuum. (...)*

Za truchlivých auspicií vyrostla nynější generace. Nesena sympatií k ruchu a životu, přísahala slepě na prapor strany, o které se zdálo, že je začátkem nové epochy v dějinách národa. Důvěrnost ta nesla hořké ovoce. Místo duševní potrawy dávány jí fráze a zase fráze - přitom v parlamentech, v táborech a mluvčím žurnálu deklamováno o kulturní výši našeho lidu, o světě, požadavcích doby, soutěži s osvícenými národy, v politické výchově bylo užíváno mladosti její, jak slepých pěšáků na boulangistické šachovnici, společensky se hejslovanilo při pivě. Přesycení frázemi, vyburcování pohledem na opatrné podvázání boulangistického křídla, zhnusení hejslovanstvím a kdedomováním, procitli jsme. Podívali jsme se se skepsí na své otce. Trudný dojem. Za hlaholu trub vyrazili do světa - dnes je vidíme jako bezmocné parlamentární zastupitelstvo žurnálu, jemuž abonentní a různé jiné ohledy diktují pozici ve věcech literárních, politických a společenských. Vidíme lid, jemuž místo světla osvěty dostalo se bengálových produkcí. Lid, jenž se stal prázdnou hlasující masou, které se pro udržení dobré nálady pochlebuje zdravým politickým smýšlením a vysokou inteligencí.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

4 *Otcové naši převzali dědictví starší strany, staročechů. Těmto rádi přiznáváme, že v práci osvětové vykonali mnoho. Hřivny jejich mladočeši buď zakopali, buď z nich tyli. Jejich činnost však bude poznamenána v kulturních dějinách našich názvem roků hubených.*

Procitli jsme a starali jsme se sami o sebe. Pracovali jsme řadu let, dnes vystupujeme v sevřeném šiku.

Politika? Nemůžeme pochopit, že by to byla jakási věda, plná machiavellismu, kramářství, napalování, maskování, jednak jeviště, kde se sklízí potlesk, popularita, polibky družiček a nadšení národa.

Politika je těžká, namáhavá práce a jen práce. A práce tichá. Politika není dáti zvoliti se za poslance. V politice se nepracuje, až když je získán mandát. Politická práce se neprovádí až v parlamentě.

Jak chceme v literatuře individualismus, tak ho žádáme v politice. Politika budiž prováděna celými, vypracovanými jedinci. Míra jejich individuálnosti buď v přímém poměru k stupni jejich sebezapření: nic pro sebe sama, vše pro věc.

5 *Chceme být v politice především lidmi v plném slova smyslu. Z toho plyne ostatní. Z toho plyne, že na otázku národnostní, na otázku galvanizovanou a živenou vládami, které ji formulovaly a apelovaly na ní při každé válce, při každé dani krve tak, jako ve středověku útočeno v podobných případech na cit náboženský, že na otázku tu nazíráme zcela jinak, kladně. Nemáme strach o svůj jazyk. Jsme národnostně tak daleko, že nám ho žádná moc na světě nevyrvé. Zachování jeho není nám účelem, ale prostředkem k vyšším cílům. Odsuzujeme proto brutálnosti, které se pod národnostním heslem provádějí z německé strany tak, jak bychom je odsoudili, kdyby se prováděly z naší strany. Odsuzujeme též politické strany, které jen ve prospěch vlád národnostní revnivost živí a v ní ubíjejí nejlepší síly národa. My budeme hledat dorozumění s našimi krajany německými; ne u zelených stolů, ne diplomatické spojování se v parlamentech - ale dorozumění na poli humanity a - žaludku. Jsme připraveni, že staré strany právě touto otázkou zfanatizují masy proti nám - ten příboj vydržíme. Myšlenka, jejímž základem jest poctivost, se neudupá, neukřičí, neuhlasuje.*

6 *Chceme v otázce sociální bytí především lidmi. Počítáme dělnictvo k národu? I tenkrát, když prohlásí, že je internacionální? Ano. Národnost není patentem ani mladočechů ani staročechů. Strany mizí, národ zůstává. Nynější delegace mladočeská stala se reprezentací české buržoazie a části rolnictva, ona to nepokrytě prohlašuje. Návrh na všeobecné hlasovací právo byl tahem, jenž měl přivést vládu v rozpaky, nyní je pohozeným dítětem, k němuž se vlastní otec netroufá nijak hlásiti.*

7 *My žádáme politickou práci za tím cílem, aby blahobyt a spokojenost společenská rozšířily se do všech vrstev - žádáme ochranu všech pracujících a strádajících od útisku mocných tohoto světa. Důsledně žádáme i pro ženy přístup do kulturního a sociálního života.*

Všude, důsledně i v politice, prohlašujeme se proti stranám, pojímaným po vojensku a církevnicku. Strany v tom starém smyslu jsou nám právě potlačujícím a nivelizujícím

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

prostředkem, jako vlády. Ceníme celé jedince výše než abstraktní hromadu. Strany budtež prostředkem společenského pokroku, ne však jeho překážkou; vychovat lid znamená povznést jedince na plnou a životní výši sebevědomí a rozbít lenivost tupé, netečné přílnavosti, všechnu tu pohodlnou zbabělost, nezodpovědnost, nemyslivost, kde necení se duch, idea po své hodnotě, nýbrž počítají se jen líná těla a hlasující ruce.

J. V. Krejčí, F. X. Šalda, J. Třebický, O. Březina, J. S. Machar, V. Mrštík, A. Sova, K. Šlejhar, V. Choc, K. Körner, J. Pelcl, Fr. Soukup.

Úkoly pro práci s textem v hodině:

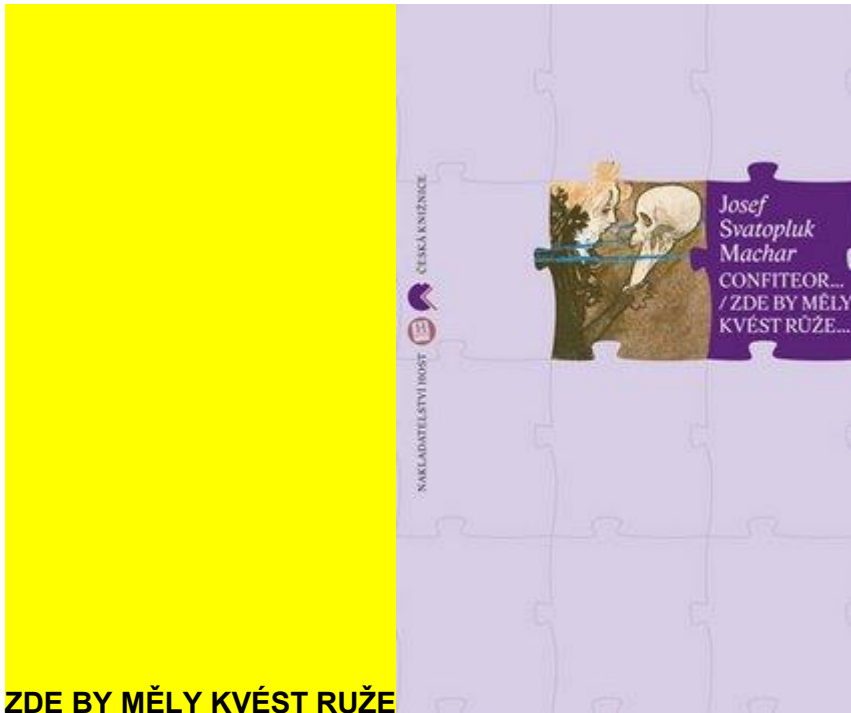
1. *Rozdělte se do skupin a podtrhněte a ostatní seznámte s hlavní myšlenkou vám přidělené části textu Manifestu.*
2. *Co je jednotícím prvkem opozičního hnutí? Proklamací kterých práv se Manifest stal?*

Dílo:

- **Confiteor I-III**
- **cyklus veršovaných příběhů Zde by měly kvést růže**
- **Veršovaný román Magdaléna** (inspirováno skutečnou postavou prostitutky, kterou se neúspěšně snažil vrátit k řádnému životu) využil dobově ožehavého tématu prostituce k ostrá kritice společnosti
- **Cyklus Svědomím věků** – po vzoru Vrchlického Zlomky epopoje (9 sbírek, např. V záři helénského slunce) **Vrchol dějin– antika, křesťanství – počátek úpadku** (-> pravičák, proslul protiklerikálními polemikami)

Snaha o střídmy a civilní výraz v poezie -> odlišuje se od ručovsko-lumírovské generace (viz.Vrchlický)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ZDE BY MĚLY KVĚST RŮŽE

(1894)

Portréty žen, jež se stávají obětí pokrytectví a konvenční morálky. Machar se v této sbírce z dnešního hlediska jeví jako předchůdce genderové kritiky měšťácké společnosti.

Teta

Paní Boženě Benešové

– Teta přijde! Bože, bože,
to zas bude pěkný život!
Ve dne se v ní stále shlížet,
večer hrát s ní mariáš!

A že vždycky pretenduje
už ten pozdrav na nádraží!
V jedné ruce deset škatul,
v druhé zajíc – bože můj!

Vzdychne, že ji brní nohy,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

jít že musí – a jde vždycky
v hrozném čepci, děsných šatech
promenadou Příkopů!

A ten způsob její mluvy!
Víš-li, že mě naposledy
žábou zvala, hloupou holkou,
ba i žlutým housetem?! –

Dvacet roků sličné Líny
povržlivě rty své krčí,
bílá ručka mrskne o stůl
lístkem plným švabachu.

– Dítě – vytýká jí matka –
až ty životem tak projdeš,
jako prošla teta Sáli,
také trochu změníš se! –

– A že žila teta Sáli? –

– Žila, dítě, těžce žila. –

– Ale, máti, vždyť ten život
choval ji jak v bavlnce!

Muž ji rád měl (sama tvrdí),
jmění měla, zdravé děti,
jaktěživa nestonala –
to zveš „projít životem“?! –

– Nehřeš, Líno. Nedej, bože,
abys poznala tak štěstí,
jako Sáli –

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

– Ale nikdy
nesteskla si přede mnou! –

– V tom to právě vězí, Líno.
Nejdravější je ta bolest,
která zžírá naše srdce,
ale přes rty nejde ven... –

Lína mlčí. Záhadou jí
stala se teď teta Sáli.
A den k odpolední lezl
jako hlemýžď pomalu.

Odpoledne na nádraží
zjevila se teta Sáli
v hrozném čepci, děsných šatech,
v rukou zajíc, škatule.

A že brněly ji nohy,
chtěla jít a přes Příkopy –
Lína zatínala zoubky
nad procesím, v kterém šla.

Doma teta sedla v křeslo
s jedné strany majíc Línu,
s druhé strany její matku,
a začala povídat.

O svých synech chválu pěla:
Toník vede hospodářství,
Václav postupuje v právech,
Jan se brzo ožení.

Nebožtíku muži dala

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

na hrob vstavit pěkný pomník,
drahá umělecká práce
s tklivým zlatým nápisem.

V hospodářství plno práce
od rána až do večera,
každý táhne tu svou brázdou,
tak že času nezbývá

ohlednout se po tom druhém,
trochu postát, pohovořit –
tak jí, tetě, pobyt v Praze
je vždy vlastně oddechem.

Zde lze mluvit, vzpomínati,
zde má aspoň posluchače,
zde lze podívat se v oči,
které mají rády ji.

Zde se o světě i slyší,
co se děje, jak se žije –
jaký však to jednotvárný
je svět v jejím zákoutí!

Časem svatba, časem pohřeb,
a co z různých domácností
syčící jak z hrnku pára
na veřejnost pronikne.

A tak člověk jest jak v kleci,
v kleci myšlenek svých vlastních,
jejíž dvířka vedou pod zem,
a tak touží pod tu zem!

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

– Teto – ozvala se Lína –
tys přec žila šťastný život,
teto, upřímně mi pověz,
jak ten život vypadá! –

Mužský, tvrdý obličej svůj
schýlila k ní teta Sáli,
v bleděmodrých očích jejích
škublo to tak podivně;

– Šťastný život? Co si myslíš?
Jaké štěstí ženu čeká?
Ženu vůbec? Co si kreslí
leta tvoje telecí? –

Slečna Lína sebou trhla.

– Jen se nevrť, housátko mé.
Jen se nevrť. Raděj zvykej
bez sklíček se dívati.

Hled', já byla ještě dívčí,
když mě vdali... rozumíš mi?
Dítě skorem... provdali mě
bez okolků za něho.

Já ho vzala, neboť děvče
vychovává se a roste
(přírodu už nepřevrátíš)
pro muže, jen pro muže.

Můj muž (dej mu slávu nebe)
měl na srdci tvrdou kůru,
drsný byl a příkrý skorem,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

nu, toť v jejich rodu tak.

Musil vyjít mezi lidi,
aby nebyl druhým k smíchu,
nu, a muži pohovoří
nejlépe si v hospodě.

Na mně leželo pak všechno:
kuchyně, dům, hospodářství –
bůh ví, kde se vzalo síly,
že jsem pod tím neklesla!

A můj – víš, byl jako břitva,
zrovna boží dopuštění
hřmělo domem, když tak někdy
maličkost jen scházela! –

– Píval strýček? –
– Hnusné klepy!
U nás toho celý okres.
Žádný had tak nemá jedu,
jako jazyk člověčí.

Píval, Líno, ale sotva
píval více než tvůj táta;
jedovaté řeči lidí
pranic na tom nezmění.

Prý ho domů vodívali
za bílého rána druzí...
což už musil opilým být,
když ho někdo provázel?

A že zbil mě pravidelně –

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

hanba mluvit, bídné klepy!
Viděli pár modřin jednou,
jež jsem měla na tváři,

ty však sdála mi má straka,
když jsem byla u ní v chlévě...
však se nikdo neodváží
řici mi to do očí.

Že hrál karty, že se honil
za ženskými zástěrami?
Líno, ty jsi hloupé žábě,
ale tolik rozumíš,

že muž každý má své zvyky,
někdy karty, někdy žertík,
a já věřím, že by můj si
v ničem býval nezadal!

Čtyři roky je už v hrobě,
a ty řeči stále o něm,
ale za mými jen zády,
hezky tajně, zbaběle!

Však bych já se podívala
na takovou lidskou hubu,
věř mi, Líno, tyhle prsty
vjely by jí do tváří!

Ti mí hoši – všichni po něm!
Každý jako křemen tvrdý,
a já vím, že chtěl by každý
krev svou za mne vycedit!

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ale není ani času
na všelike citlivůstky,
každý musí jít za svým,
nedívá se po druhém.

A já jenom tady u vás,
Líno, zahřeju se trochu...
Jak to všecko u vás voní
tiše, mile, domácky.

A ty musíš u mne sedět
(nic ti nepomůže, Líno),
zlá tvá tetka je a tyran, –
sobec, stará babice!

A víš, Líno, ještě něco.
Častokrát už jsem si přála
podívat se do divadla,
navštívit to Národní...

Vím, že znáš, co tak se hraje...
Holka, chtěla bych jít s tebou,
když se hrá... nu, jak se říká...
o milencích... o lásce...

Hrá se to přec na divadle,
jak by skutečnost to byla...
On k ní mluví sladká slova...
má se k ní tak zdvořile... –

– Teto, pláčeš? –
– Líno, Líno,
lidé prý i prožili to...
Ale já jsem neslyšela

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ani slůvka v životě...

ani slůvko... ani pohled...
ovšem... bylo málo času...

Bledé oči tety Sáli
topily se v proudu slz.

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. *Která z žen je hrdinkou příběhu a která vypravěčkou?*
2. *Čím je typická hlavní postava?*
3. *Vysvětlete název sbírky.*
4. *Označené výrazy převedte do současné spisovné podoby.*
5. *Objasněte pojem **genderová role**.*
6. *Doložte kontrast mezi ideály, přáním, touhou po štěstí na jedné straně a skutečností na straně druhé.*

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

CONFITEOR II

(1889)

Společenská a politická satira, otevřenost.

ČERVENCOVÉ JITRO

Dnes žárem praží slunce vyschlou zemi,
a obloha se v žhavých mráčkách bělá —
Co dělat? Ležet klidně pod olšemi
a v řeku zřít, jak plyne zlenivělá.

Já kdysi běhal všemi ulicemi
— den jak dnes žhavý — zmořen byl jsem zcela,
bez dechu téměř, s potu ručejemi
za dívkou, která podobu tvou měla.

Jen podobu tvou . . . Mnohý kousek hloupý
vyvede člověk s prudkou krví mládí,
však přijde čas, a rozvaha v um vstoupí . . .

Má dávná láska s bílým parazolem
teď z domu jde as . . . Klidno je tu kolem,
a ten stín olší příjemně tak chladí . . .

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úkoly pro práci s textem v hodině:

1. Vysvětlete název sbírky.
2. Z čeho se básník vyznává ve své intimní básni?
3. Srovnej s Nerudovými básněmi z Prostých motivů.

V březovém lese

Co vše mi vypráví ten les,
co hovorných tu stromů,
co vše sem lidé napsali
a nevěděli komu!

A já mám též už břizu svou
a píšu, nevím komu:
"Vždyť jsem chtěl také šťasten být,
však pánbůh nechtěl tomu!"

Zimní

Tak zvolna - tak smutně - tak sám a sám
svou loďku dál životem sunu -
což nechtěla pražádná dušička
sem do mého vsednout člunu?

Ach odpusť mně pánbůh tu otázku,
a nečiň můj hřích ještě větší:
když vesla svá nad vlny nadzdvihnu -
vždyť kanou s nich slzy něčí!

Když na konec kormidla pohlédnu,
vždyť trhnu tak plaše, tak prudce:
tam vzadu ty pruhy - toť spínají
se za mnou dvě bílé ruce!

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

4. *Doložte v textu: dokonalá forma- sonet (navazuje na ručovsko-lumírovskou generaci) v záměrné opozici s prostým veršem*
5. *Vysvětlete pojem PARAZOL*

Pojmy:

Genderová role - Soubor určitých pravidel (většinou nepsaných, neformálních), které předpisují určité typy chování pouze ženám a jiné pouze mužům. (např. většina společnosti považuje za správné, když žena zůstane s dítětem na mateřské dovolené a muž chodí do zaměstnání. Pokud je tomu v některých rodinách obráceně, už to jako správné vnímáno není.)

Confiteor = lat. vyznávám, užívá se na začátku římsko-katolické mše při vyznání vin